

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

ТРАЧ ЮЛІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 004:[008:316.32"20"

**ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У КУЛЬТУРІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА:
ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ**

26.00.01 – теорія та історія культури

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора культурології**

Київ – 2021

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана в Київському національному університеті культури і мистецтв Міністерства освіти і науки України.

Офіційні опоненти: доктор культурології, доцент
Виткалов Сергій Володимирович,
Рівненський державний гуманітарний університет,
професор кафедри івент-індустрій, культурології та
музеєзнавства;

доктор культурології
Денисюк Жанна Захарівна,
Національна академія керівних кадрів культури і
мистецтв, завідувач відділу наукової та редакційно-
видавничої діяльності;

доктор культурології, професор
Яковлев Олександр Вікторович,
Київська муніципальна академія естрадного та
циркового мистецтва, ректор.

Захист відбудеться 30 вересня 2021 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.807.02 у Київському національному університеті культури і мистецтв за адресою: 01601, м. Київ, вул. Є. Коновальця, 36.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв за адресою: 01601, м. Київ, вул. Є. Коновальця, 36.

Автореферат розіслано 30 серпня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. Ж. Пустовалов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Науково-технічний прогрес останніх півтора-двох століть, який призвів до істотних змін у духовному світі людини, системі її цінностей тощо, є зовнішньою причиною колосальної культурної кризи, глобального переходу від культури до посткультури. Набуваючи визначального впливу на функціонування соціуму, наука, техніка і технології, як основа життєдіяльності суспільства та засоби його трансформації, постають істотним чинником формування глобального технологічно детерміновано середовища. Технології сьогодні – це не просто складник культури, який вже не можна вилучити із сучасного соціуму, а явище, яке, поряд з економікою, політикою, освітою, релігією тощо, змінює соціальну структуру суспільства, а відтак сприяє й «кіберсоціалізації». Технології, як результат рукотворної діяльності людини, – це культура, тобто все, створене людиною і, водночас, яке самé створює і змінює людину¹. Саме прогрес технологій, зокрема цифрових, визначає своєрідність сучасної культури, і водночас обумовлює нелінійність перебігу соціокультурних процесів.

Ґрунтуючись на відкриттях в різних галузях науки, новітні, проривні (за К. Крістенсенем) технології (зокрема, штучний інтелект, який прагне підкорити те, чого досі не вдається описати алгоритмами, NBIC-технології – рушії наступної науково-технічної революції, Інтернет речей, передова робототехніка, Blockchain та інші) не просто роблять малозатребуваними попередні, а замінюють їх. Вони породжують новий простір людського існування як складної системної цілості, формування якої обумовлене переорієнтацією з перетворення переважно навколишнього світу на максимальне використання знань про першооснови живої і неживої матерії, про фізичну природу людини.

Незважаючи на всю значущість техніки і технологій, доводиться констатувати поширеність уявлень, що техніка перебуває за межами культури. Утім, в континентальній філософії техніки та європейських Cultural Studies акцентується увага на життєвому світі людини, її ціннісних орієнтаціях. На відміну від європейської традиції, в межах аналітичної філософії техніки досліджуються фундаментальні епістемологічні і праксеологічні проблеми останньої, а ціннісно-антропологічні, екзистенціальні залишаються поза увагою дослідників. В українському культурологічному дискурсі соціально-антропологічне оцінювання техніки і прогнозування технологічних ризиків, питання наукового пізнання і технологічної інтерпретації реальності, співвідношення техніки й етики, взаємодії техніки, технологій і суспільства, майбутнього «цифрового суспільства» чи (цифрової реальності), використання NBIC-технологій в аспекті індивідуального і суспільного розвитку та інші питання вивчені вкрай недостатньо.

¹ Эпштейн М. Философия возможного. Модальности в мышлении и культуре. С-Петербург : Алетея (серия «Тела мысли»), 2001. 336 с.

Між тим, необхідність культурологічного дослідження досягнень і перспектив сучасного технологічного розвитку зумовлена не стільки критичним чи оптимістичним його оцінюванням, скільки потребою розглянути новітні, зокрема цифрові, технології як чинник соціокультурного поступу, як інструмент впливу на існування людини. В інноваційних процесах, які ґрунтуються на досягненнях новітніх технологій і становлять основу сучасної цивілізації, криються ризики, які можливо виявити й проаналізувати тільки завдяки гуманітарному інструментарію. Час переконав, що без гуманітарного знання і критеріїв, вироблених на його основі, потужні індустріальні, інформаційні інструменти, створені людським генієм, швидко перетворюються на засіб поневолення людини. Пошук шляхів і засобів інтегрування техніки в природу і культуру, а відтак і максимального поєднання наукового, техніко-технологічного і гуманітарного дискурсів, потребують нового осмислення, набуваючи особливої значущості та актуальності. Тому одне із завдань культурології – осмислити сутність новітніх технологій, зокрема цифрових, потужність яких стає все більш непередбачуваною, розкрити їх вплив на людину і сучасне суспільство, виробити нову парадигму їх розуміння як засобів соціокультурних перетворень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах цільової комплексної теми наукових досліджень Київського національного університету культури і мистецтв «Трансформаційні процеси соціальної культури в Україні» (номер державної реєстрації 0117U002887).

Мета дослідження полягає в тематизації основних технологічних трендів, виявленні тенденцій та з'ясуванні перспектив розвитку цифрових технологій в культурі сучасного суспільства.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

- розкрити стан наукової розробленості проблеми та концептуально-методологічні засади дослідження;
- виявити особливості технологій як рушійної сили соціокультурного поступу, розкрити їх взаємозв'язок з технікою, наукою і культурою, зокрема з'ясувати специфіку їх появи та розповсюдження, а також сутність технологічних революцій як чинників наростаючого ускладнення суспільного розвитку;
- охарактеризувати вплив новітніх, зокрема цифрових, технологій (штучний інтелект, Інтернет речей, передова робототехніка та NBIC-технології) на соціальну культуру, а також розглянути можливі ризики впровадження, проблеми та алгоритми їх вирішення;
- проаналізувати перетворення, що відбуваються у культурно-мистецькій сфері під впливом новітніх технологій, зокрема виявити специфіку цифровізації і віртуалізації повсякденних культурних практик;
- з'ясувати можливості та перспективи застосування штучного інтелекту у художній творчості, проаналізувати сучасні мистецькі практики як синтез

мистецтва, науки і технологій, а також розкрити особливості та проблеми оцифрування матеріальної культурної спадщини;

– охарактеризувати технологічні загрози та виклики цифрової епохи, зокрема передумови поширення і проблеми запобігання кіберзлочинності, розкрити образ майбутнього у дискурсі технологічної сингулярності;

– у зв'язку із прогресуючою дегуманізацією сучасного суспільства обґрунтувати потребу проектування технологій за гуманістичними принципами.

Об'єкт дослідження – цифрові технології як соціокультурне явище.

Предмет дослідження – тенденції і перспективи розвитку цифрових технологій в культурі сучасного суспільства.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети були застосовані діалектичний метод, необхідний для здійснення культурологічних досліджень, метод структурного аналізу, що дало змогу розглянути культуру як систему, а технології як її функціональний компонент, а також загальнонаукові методи аналізу, синтезу, аналогії та ін. Основою багатоаспектного вивчення взаємозв'язку техніки, технологій і культури стали системний підхід як загальнонауковий принцип осмислення складноорганізованих об'єктів, а також принципи теорії складності, або Complex systems, виходячи з положення про цифрові технології як складні, нелінійні, неоднозначні системи.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що в дисертації

вперше:

– досліджено цифрові і загалом проривні технології як феномен сучасної культури;

– виявлено сутнісні ознаки та характеристики проривних технологій як складних, неоднозначних, нелінійних систем;

– розглянуто можливі соціокультурні перспективи і наслідки впровадження проривних технологій у соціальній культурі, зокрема обґрунтовано провідну роль штучного інтелекту в інноваційних перетвореннях у цій сфері;

– аргументовано посилення відповідності між рівнем розвитку новітніх технологій, особливо штучного інтелекту, та положенням країни на «світовій технологічній сцені»;

– проаналізовано специфіку технологізації культурно-мистецької сфери, що дало змогу констатувати появу нових мистецьких практик на основі конвергенції мистецтва з наукою і технологіями;

– виявлено, що у творчому процесі ІІІ є «суб'єктом»/актором, здатним створювати нове на основі завантажених людиною даних, утім генерувати креативні ідеї йому не під силу;

удосконалено:

– уявлення про технологічні революції кінця ХХ – початку ХХІ ст.;

– положення про специфіку появи і розповсюдження технологій;

набули подальшого розвитку:

- положення про взаємозв'язок між технікою, технологіями і культурою;
- підходи до розробки технологій за гуманістичними принципами, зумовленої дегуманізацією сучасного суспільства під впливом новітніх технологій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що одержані результати дослідження можуть бути використані в навчальному процесі у викладанні базових курсів культурології, філософії техніки та ін., для створення спецкурсів з проблем безпеки інформаційного суспільства, застосування новітніх технологій у культурі тощо, а також при розробці навчальних посібників, пов'язаних з підготовкою перспективних гуманітарних і технологічних професій. Матеріали дослідження можуть бути затребувані державними та приватними структурами при підтримці проектів, орієнтованих на формування soft skills, інформаційної грамотності та інформаційної культури серед населення, вирішення практичних завдань, пов'язаних з регулюванням суспільного оцінювання техніки і технологій, а також практичним впровадженням технологій у повсякденне життя суспільства.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною роботою, здійсненою в галузі теорії та історії культури. Теоретичні обґрунтування, практичні розробки, фактологічні дані, висновки й положення наукової новизни здобуті автором у результаті самостійних досліджень. Всі наукові публікації є одноосібними.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на міжнародних науково-практичних конференціях: «ABIA–2017» (Київ, 2017), «Економіко-культурологічне позиціонування України в світовому глобалізованому просторі» (Київ, 2016), «Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі» (Київ, 2016; 2017; 2018; 2019; 2020), «Креативні технології, підприємство і менеджмент в організації соціокультурної сфери XXI ст.» (Київ, 2017), «Особистість, суспільство, політика» (Київ, Люблін, 2016), «Українська культура: виклики сьогодення: X Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва» (Київ, 2012), «Цифрова економіка та інформаційні технології» (Київ, 2020); всеукраїнських науково-практичних конференціях: «20 років незалежності України: здобутки, втрати і стратегії майбутнього» (Київ, 2011), «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології у виробництві та освіті: стан, досягнення, перспективи розвитку» (Київ, 2017), «Другі наукові читання, присвячені пам'яті д-ра іст. наук, проф. О. І. Путра» (Київ, 2016), «Засоби масової інформації як феномен культури і культура у засобах масової інформації» (Київ, 2011), «Культура і суспільство XXI століття: духовні, культурологічні, соціальні виміри» (Київ, 2010), «Культурна трансформація сучасного українського суспільства» (Київ, 2009), «Культурологічний дискурс сучасного світу: від національної ідеї до глобалізаційної цивілізації: V Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва» (Київ, 2007), «Національні культури в глобалізованому світі» (Київ, 2017), «Нові інформаційні технології в освіті» (Київ, 2017), «Права людини перед викликами XXI століття» (Бердянськ, 2013), «Правові,

управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства» (Київ, 2016), «Становлення сучасного українського суспільства: політичні, управлінські, економічні та правові аспекти» (Київ, 2015), «Стратегії розвитку інформаційного, культурно-освітнього та економічного простору України» (Київ, 2014), «Сучасна бібліотека в інформаційному освітньому просторі» (Луганськ, 2011), «Сценічне мистецтво: домінуючі проблеми художньо-творчих процесів» (Київ, 2020), «Трансформаційні процеси в сучасній українській культурі» (Київ, 2007), «Українська культура: перспективи євроінтеграції. Інноваційні процеси в сучасній культурі» (Київ, 2016), «Українські культурні індустрії: стан, проблеми, перспективи» (Київ, 2008), «Проблеми розвитку документно-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі» (Рівне, 2016); науково-практичних конференціях: «Громадська взаємодія як екзистенція демократичного суспільства» (Київ, 2013), «Особа, суспільство, держава: розуміння свободи та відповідальності» (Київ, 2012), «Людина і соціум в умовах глобальної кризи: погляд крізь призму суспільствознавства та богослов'я» (Київ, 2009); опубліковано у матеріалах круглих столів: «Бібліотека: місце традицій, простір інновацій» (Київ, 2018), «Теоретична та прикладна культурологія: трансформаційні процеси в умовах сьогодення» (Київ, 2020), «Мистецтвознавчі та культурологічні дослідження: історія, теорія, практика» (Київ, 2019).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 75 публікаціях: у працях, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації: 1 одноосібній монографії, 20 статтях у фахових виданнях, затверджених МОН України, 4 статтях у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз Scopus і Web of Science, 36 працях апробаційного характеру; а також у працях, які додатково висвітлюють зміст дисертації: 3 розділах колективних монографій та 11 статтях у наукових періодичних виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатку. Загальний обсяг дисертації становить 542 сторінки тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, обґрунтовано методи дослідження, наукову новизну, розкрито практичне значення одержаних результатів, наведено дані про особистий внесок здобувача, апробацію та кількість публікацій.

У **Розділі 1 «Цифрові технології як об'єкт наукового вивчення»** висвітлено стан наукової розробленості проблеми та визначено концептуально-методологічні засади дослідження.

У **підрозділі 1.1 «Стан наукової розробленості проблеми»** подано огляд наукової літератури з теми дослідження.

Міждисциплінарний характер проблеми дослідження зумовив залучення напрацювань з різних галузей науки, що охоплюють найбільш значущі аспекти досліджуваної проблеми. Здійснення культурологічного аналізу

концептуальних підходів до динаміки техногенезу представлено в працях філософів техніки Е. Каппа, П. Енгельмейєра, А. Рідлера, А. Еспінаса, які зверталися до техніки як артефакту, винаходу людини і феномена культури. Праці з теорії техногенезу Е. Тоффлера, М. Маклюєна, В. Стюпіна, В. Розіна поєднують класичні феноменологічні і герменевтичні підходи з інформаційним і є спробами створення синтетичних теорій і підходів до дослідження сучасних техніко-технологічних та інформаційних феноменів культури як природно-штучних утворень.

Соціокультурні зміни, обумовлені появою нових технологій, стали предметом розгляду у теоріях сучасного суспільства (Д. Белл, Д. Галкін, Дж. Гелбрейт, М. Гілберт, Р. Дарендорф, М. Кастельс, І. Масуда, Е. Тоффлер, А. Турен, Л. Флоріді та ін.). Інформаційні і соціально-комунікативні теорії зв'язку культури, техніки і цивілізації представлені у працях Р. Абдєєва, Д. Когана, А. Моля, Н. Лумана, А. Урсула. Соціальним наслідкам розвитку конвергенції науки і технологій, а також пов'язаних з ними перспектив розвитку суспільства, присвячені дослідження В. Кутирьова, С. Лема, Д. Медоуза, Л. Мемфорда, А. Назаретяна, А. Печчеї, Е. Пестеля, Дж. Форестера, Ф. Фукуями та ін. Аналізу конвергенції технологій присвячені праці Г. Гачева та ін. Антропологічний аспект проблем людини в сучасному суспільстві представлений у працях Г. Маркузе, Ю. Такера, К. Ясперса та ін. Значним внеском у розробку етичних проблем технологічної конвергенції є праці В. Стюпіна та ін. Радикальні трансформації в концепціях про природу людини представлені в працях представників трансгуманізму (Н. Бостром, В. Віндж, Р. Курцвейл, М. Мінські, Г. Моравек та ін.). Знаковими для дослідження цифрової культури та пов'язаних з її становленням змін у культурі і суспільстві загалом є праці Д. Галкіна, С. Єрохіна, В. Бичкова і Н. Маньковської та ін.

Отже, зміни, що відбуваються в сучасному світі, обумовлені експансією новітніх технологій, соціальні й антропологічні наслідки їх поширення стали помітними й активно вивчаються. Однак, в цілому феномен цифрових технологій поки ще не осмислений як цілісний соціокультурний феномен, не з'ясовано особливості технологій як рушійної сили соціокультурного прогресу, недостатньою мірою виявлено специфіку їх появи та розповсюдження, як і їх взаємозв'язок з технікою, наукою і культурою, та багато інших питань.

У *підрозділі 1.2 «Концептуально-методологічні засади дослідження»* розглянуто провідні технічні, технологічні, культурологічні концепції та інші теорії, які охоплюють найбільш значущі аспекти досліджуваної проблеми.

Одними з перших спроб осмислення техніки є концепція органічної проекції Е. Каппа, концепція праксеології А. Еспінаса, концепція техніки П. Енгельмеєра. П. Енгельмеєр уперше звертає увагу на амбівалентність феномена техніки, пов'язану з її використанням не за її головним призначенням – задоволення потреб людини. У ХХ ст., коли внаслідок науково-технічного прогресу техніка стала невід'ємною умовою функціонування цивілізації, вивчення соціальних, культурних та антропологічних аспектів феномена техніки і діяльності з її створення набуло системного характеру. Зокрема

центральну проблему філософії техніки становила природа техніки, дослідження якої здійснювалось на основі антропологічного, онтологічного, феноменологічного й соціально-культурного підходів. Водночас, у гуманітарному дискурсі зростало критичне ставлення до технічного прогресу (Фр. Дессауер, А. Дюбуа-Реймон та ін.), сформувалися концепції «нового індустріального суспільства» (Дж. Гелбрейт) і «економіки знань» (П. Друкер). Ці останні стали основою теорій постіндустріального суспільства (Д. Белл, З. Бжезинський, У. Ростоу) та інформаційного суспільства (М. Кастельс, М. Маклюен, О. Масуда, Ф. Махлуп, Е. Тоффлер). Концептуалізація сучасного суспільства здійснюється й у термінах «суспільство ризику» (Д. Белл), «плинна сучасність», «індивідуалізоване суспільство» (З. Бауман), «цифрове суспільство» (К. Шваб), «суспільство споживання» (Е. Фромм), «суспільство знань» (Д. Белл, Ф. Махлуп), «метамодерне суспільство» (Л. Тьорнер). Переоцінка традиційних концепцій з позицій технічного й технологічного детермінізму, що абсолютизує процеси промислової революції, представлена у теоріях В. Огборна, Л. Мемфорда, Л. Вайта та ін. Так, теорія соціального зсуву В. Огборна ґрунтується на положенні про нерівномірність зміни різних аспектів культури під впливом технологій.

Ідеологічно спорідненими світоглядними концепціями, пов'язаними з перспективами подальшої еволюції людини, яка за допомогою науки і передових технологій здатна уникнути обмежень і проблем, нав'язаних її тілом, є трансгуманізм – специфічний світоглядний рух, в центрі інтересів якого виявилася можливість поліпшення людської природи за допомогою нових технологій, включаючи генну інженерію (Д. Хакслі, Дж. Хьюз, Ф. М. Есфендіарі, М. Мінські, Г. Моравек, Р. Курцвейл, Н. Бостром), і постгуманізм як критика класичного гуманізму. Згідно з концепцією великих технологічних систем Т. Хьюза, вони створюються для певного прагматичного завдання або вирішення конкретної проблеми, які, як правило, стосуються перебудови матеріального світу.

У **Розділі 2 «Технології як рушійна сила соціокультурного розвитку»** розглянуто взаємозв'язок техніки, технологій і культури, розкрито сутність та особливості технологічних революцій, окреслено специфіку появи та розповсюдження технологій.

У **підрозділі 2.1 «Техніка, технології і культура»** розкрито особливості взаємозв'язку культури з технікою і технологіями як головними чинниками соціокультурного розвитку. Від розуміння цього взаємозв'язку значною мірою залежить осмислення тенденцій і перспектив останнього.

Техніку в сучасному науковому дискурсі розглядають як: специфічний інженерний спосіб використання матеріалів, сил та енергії природи; засіб для задоволення потреби (напр., в русі); штучне утворення; самотійну реальність і невід'ємний складник системи суспільства (Н. Луман, Ж. Еллюль). Техніка, породжена буттям людини, є відносно самотійною системою, в якій діяльність людини детермінується її внутрішніми зв'язками і закономірностями (К. Ясперс). Результатом технічних інновацій є штучні об'єкти, що задовольняють запити людини. Але при цьому розвиток техніки, з одного боку,

обмежений непорушними законами природи та ресурсами і видами енергії, а з іншого, повинен керуватися людиною, оскільки техніка, хоч і пов'язана з людьми, які використовують її у своїй життєдіяльності, може панувати лише над механізмами.

Зв'язок техніки і технологій обумовлений цивілізаційним розвитком, оскільки цей процес забезпечується за рахунок винайдення нової техніки, поєднання та спільної дії техніки і технології, створення нової технології. Технології включають в себе три основних, відносно самостійних елемента, що впливають на алгоритм їх практичної реалізації: 1) сукупність знань про ефективні, оптимальні і раціональні способи і засоби практичного досягнення мети, в тому числі, здійснення виробничого процесу; 2) діяльність щодо застосування цих та інших видів знань для вирішення певних практичних завдань; 3) технологічні процеси як раціонально побудовані способи і засоби перетворення речовини, енергії, інформації, а також методи організації виробництва та управління ними (технологічна раціональність). Отже, технології – це система, елементом якої є технічний артефакт, але не лише як інструмент, а нове мислення, нові рішення, продукти і втілені ідеї, що відображають базові інтенції людства і водночас значною мірою визначають його існування. Технології обумовлюють продукування цінностей та їх актуалізацію, впливаючи на проектування можливого майбутнього. Розуміння сутності технології безпосередньо пов'язане не лише з осягненням її нерозривного зв'язку з технікою і наукою, а й множинності її сучасних форм, які вкорінені у суспільне буття і визначають соціокультурний контекст епохи.

У *підрозділі 2.2 «Технологічні революції кінця XX – початку XXI ст.»* з'ясовано сутність прискореного технологічного прогресу зазначеного періоду, пов'язаного з переходом до нового типу мислення і наукового пізнання, що трансформує картину світу суб'єкта технологічних інновацій і характер його діяльності.

З винайденням мікропроцесорних засобів та особливих машиночитаних носіїв пов'язують комп'ютерну революцію, яка, в свою чергу, дала поштовх, зокрема, до розвитку нового процесу в культурогенезі – демасифікації. Завдяки комп'ютерам обсяги інформації постійно зростають, з'являються широкі можливості для індивідуального вибору ділової, побутової, політичної, культурної, навчальної на іншій інформації, водночас посилюється цифровий бар'єр. Прискорення швидкості передання даних, неймовірне збільшення сукупного обсягу інформації стали передумовою інформаційної революції. Ці зміни привнесені інформаційними технологіями (ІТ) в різні сфери життєдіяльності суспільства, в якому відбувається поєднання соціуму, біо- і техносфери в єдине ціле і посилення ролі останньої в соціально-природних і соціально-культурних процесах. Автогенерованість ІТ уможливило їх використання для масштабного вироблення споріднених артефактів, що свідчить про значне розширення культурогенної функції цих технологій. Інформаційна революція розширила «поле можливостей» для освоєння, творення, творчості та задоволення все нових і нових потреб, що на рівні індивідуального буття виражається в зростанні інтелектуальної і поведінкової

автономії індивіда. Однак, неструктурованість, суперечливість і фрагментарність неперервного інформаційного потоку, що зумовлює формування настільки ж суперечливої і фрагментарної картини світу, перешкоджає формуванню знаннєвої революції, пов'язаної з якісними змінами в способах продукування нового знання. Поняттям «цифрова революція» означають ситуацію, коли цифрові технології, повсюдно включені в життя і діяльність людини, зумовили радикальні зміни у сферах виробництва і фінансів, повсякденних, комунікативних і наукових практиках, сприяли виникненню нових інструментів створення і презентації об'єктів культури та ін. Ця революція характеризується стиранням меж між реальним і віртуальним світами, конвергенцією та емерджентністю технологій, новими способами збирання й аналізу даних, адитивними технологіями виробництва, використанням штучного інтелекту (ШІ), нано- і біотехнологій, робототехніки та інших інновацій.

Технологічні революції кінця XX – початку XXI ст. стали чинниками наростаючого ускладнення цивілізаційного розвитку, формуючи організований за потребами соціуму і законами техніки світ техносфери. В техносферно-урбанізованому середовищі життєдіяльність людини і процеси її соціалізації відбуваються на якісно новому рівні. Сучасний науково-технічний прогрес ґрунтується на зростанні технологічної детермінованості суспільного життя і, відповідно, збільшуваних темпах соціокультурних перетворень (вплив на всі сторони життя суспільства, включаючи культуру, зміну свідомості і мислення людини та ін.).

У *підрозділі 2.3 «Розповсюдження технологій: від ІКТ до дизруптивних інновацій як драйверів Digital Age»* здійснено спробу розкрити особливості розробки і розповсюдження новітніх технологій, звернено увагу на позитивні і негативні аспекти їх впровадження.

Класифікувати цифрові, як і загалом технології за чітко визначеними ознаками вкрай складно, зважаючи на наявність різноспрямованого технічного, інформаційного, програмного, методичного та організаційного забезпечення, а також внутрішню інтенсію до розвитку. Технології постійно розвиваються, при цьому з'являються нові технології, що ґрунтуються на попередніх розробках, а існуючі технології видозмінюються на основі нових методів, процесів, інструментальних і технічних засобів їх реалізації. Зокрема, у класифікації ІТ, що ґрунтується на врахуванні видів і способів отримання та обробки інформації (В. Волкова та ін.), не враховані одні з найбільш розповсюджених і перспективних інновацій: VR-технології, Інтернет речей, Blockchain та ін., натомість включені нано-, біо-, когнітивні технології, які не є інформаційними – у самій їхній назві закладене заперечення такого твердження.

Прогрес технологій відбувається завдяки й відкриттям у суміжних галузях, зростанню обчислювальної потужності, обсягу пам'яті комп'ютера, пропускній здатності оптоволоконних каналів передання даних та ін., що систематично демонструють експоненціальне зростання. Водночас цей процес обумовлений певними закономірностями, в якості яких прийнято

використовувати Gartner Hype Cycle – крива зрілості технології, що графічно представляє стадії становлення технологічного нововведення. Більшість нових технологій у процесі свого розвитку проходить п'ять етапів (технологічний тригер; пік надмірних очікувань; звільнення від ілюзій; подолання недоліків; плато продуктивності). Проте деякі технології розвиваються надто швидко і «пропускають» деякі етапи, інші ж, навпаки, періодично повертаються на початок. У цьому процесі між різними технологіями утворюються складні взаємозалежності: прогрес в одній сфері може привести до раптового прориву в іншій, технологія може зникнути або стати підґрунтям для подальших інновацій.

Технології, що визначають Четверту промислову революцію, представляють тісно пов'язані між собою три блоки: фізичний (передова робототехніка; нові матеріали та ін.), цифровий (Інтернет речей, Blockchain, Facebook та ін.), біологічний (генна інженерія, кіборгізація та ін.). Їм притаманна не лише емерджентність, а й дизруптивність, зважаючи на нелінійність і непередбачуваність процесів їх появи і розповсюдження. Постає проблема прогнозування розвитку технологій, однак незмінними мають залишитися, з одного боку, відповідальність за їх реалізацію, з іншого – їх орієнтація на забезпечення стратегії виживання і прогресу людства, зокрема гармонізацію відносин в системі «людина-природа».

У Розділі 3 «Новітні технології у соціальній культурі» розкрито стан і перспективи імплементації штучного інтелекту у різні галузі і сфери життєдіяльності соціуму та окремої особистості, з'ясовано особливості Інтернету речей як складної соціально-технологічної системи та можливості і перспективи застосування робототехніки в соціальній сфері, а також досліджено проблеми розвитку і трансформаційний потенціал NBIC-технологій.

У підрозділі 3.1 *«Штучний інтелект – основа інноваційних перетворень у соціальній культурі: ризики, проблеми та алгоритми їх вирішення»* розкрито сутність штучного інтелекту, проаналізовано проблеми його розробки та використання, звернено увагу на шляхи їх вирішення.

Розуміння соціальної культури як способу життєздійснення людини в її комунікації з іншими людьми, способу організації соціуму, його функціонування та розвитку, адекватного простору-часу існування суб'єкта життєздійснення (Ю. Прохоренко) зумовлює розгляд новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), як одного з визначальних її показників, основи інноваційних її перетворень. ШІ кардинально змінює не лише фінансовий сектор, промисловість, енергетику і сільське господарство, а й освітню галузь, медицину і сферу культури.

Подальший динамічний розвиток ШІ (зокрема, розробка AGI), з одного боку, може поглибити глобальну проблему технологічного відставання, створюючи ризики регіональної фрагментації, і зрештою призвести до уповільнення науково-технічного прогресу. З іншого, зосередження технологій ШІ у країнах/центрах, які генерують епохальні за своєю природою інновації, надасть їм змогу не лише стимулювати інноваційний розвиток, прискорюючи

цим й еволюцію ШІ, а й впливати на взаємовідносини держав на «світовій технологічній сцені» (Б. Сміт). Однак, концентрація влади метаданих, влади та багатства в руках небагатьох може призвести до соціальних протиріч, утисків демократичних прав і свобод цивілізованих суспільств. Розпізнавання облич, системи оцінювання благонадійності, фінансової платоспроможності клієнта, крім переваг, зумовлюють й серйозні ризики. У відповідь світова спільнота актуалізувала питання соціальної колективної та індивідуальної відповідальності. «Керівництво з етики для надійного ШІ» (2019), «Римський заклик» (2020) та інші документи стали основою для соціально-відповідальної моделі поведінки в умовах стрімкого розвитку технологій ШІ і визначили ключові етичні норми його використання в інтересах блага та соціальної справедливості: прозорість системи ШІ; діяльність в інтересах людської особистості, надання індивіду можливості для самовираження і саморозвитку; принцип відповідальності розробників за кінцевий продукт; неупередженість, що виключає дискримінацію за будь-якою ознакою, повага до людської гідності; надійність, безпека і дотримання приватності².

У *підрозділі 3.2 «Інтернет речей як сукупність об'єктів соціальної архітектури»* розкрито сутність Інтернету речей (Internet of Things, IoT) – конвергенції людей, речей, даних і процесів, що трансформує і все глибше проникає в життєдіяльність людей (IBM). IoT використовується з метою моніторингу стану об'єктів та збирання Big Data для подальшого аналізу у таких напрямках, як: «розумні» міста («розумні» парковки і світлофори, підтримка екологічно чистого міського середовища та функціонування аварійно-рятувальних служб та ін.), «розумні будинки» («розумні» ліфти, «розумна» побутова техніка та ін.), а також у сфері охорони і профілактики здоров'я (інтелектуальні вимірювальні прилади, мікродатчики і нанороботи та ін.), у банківській діяльності (Interact IoT та ін.), торгівлі (інтелектуальне управління виробами: «розумні» полиці і «розумні» товари та ін.) тощо.

В контексті Digital Age, завдяки нівелюванню межі між людиною і машиною, підключенню десятків мільярдів пристроїв до людей, які їх використовують, крім IoT, відбувається становлення й Інтернету людей. Це є першим кроком на шляху до більш глибокого занурення у віртуальне середовище – виникнення принципово нового явища: так званого Інтернету всього (Internet of Everything, IoE) – більш розвиненого і вдосконаленого стану поєднання фізичного і цифрового світів в один простір, в якому переваги світу «людина-машина» стають доступними внаслідок того, що все нові й нові можливості взаємопов'язуються й переплітаються. Спільним знаменником стане потреба в постійному інформаційному обміні і в стандартах даних, поєднання яких дасть змогу отримати реальну вигоду. Усі різноманітні пристрої і системи мають забезпечувати більше зручності завдяки їх доступності, простоті застосування, функціональності, ефективному управлінню електроживленням, високому рівню гнучкості й індивідуалізації,

² Pullella P., Dastin J. Vatican joins IBM, Microsoft to call for facial recognition regulation. URL : <https://www.reuters.com/article/us-vatican-artificial-intelligence/pope-to-endorse-principles-on-ai-ethics-with-microsoft-ibm-idUSKCN20M0Z1> (accessed: 25.09.2020).

сумісності з успадкованим обладнанням і програмним забезпеченням та іншими підключеними пристроями, а також високому рівню безпеки й конфіденційності.

IoT, завдяки технологіям, інструментам, системам і підходам, об'єднаним мережею підключених об'єктів і пристроїв, породжує принципово нову модель поведінки індивіда, яка становить дієвий компонент соціальної культури, поряд із світоглядним. Як чинник соціального регулювання, IoT є смислоутворювальним елементом духовної і матеріальної діяльності соціальних суб'єктів. Ефективне функціонування IoT безпосередньо залежить від використання Big Data та аналітики, зокрема прогнозної, яка виявляє й осмислює події до того, як вони відбудуться. За наявності необхідної обчислювальної потужності, відповідних датчиків і достатніх обсягів для зберігання даних, сьогодні можна піднести рівень збору й аналізу даних на небачений дотепер рівень. Це дасть змогу заздалегідь прогнозувати конкретні події в різних сферах, галузях і видах діяльності. Значення аналізу Big Data очевидне – потік даних від підключених об'єктів та обладнання зростає в геометричній прогресії, акцентуючи увагу на цінності точної інформації. Для подальшого розвитку IoT необхідні сенсорні технології, 5G, машинні аналітики і так званий Тактильний інтернет, який допоможе не лише взаємодіяти на відстані за допомогою зору і слуху, а й завдяки дотику, однак ці технології перебувають на стадії розробки.

У **підрозділі 3.3 «Можливості і перспективи застосування робототехніки в соціальній сфері»** проаналізовано сучасний стан, характерні ознаки робототехніки та пріоритетні напрями її розвитку.

Використання передової робототехніки у різних сферах життєдіяльності визначається її мобільністю, програмованістю, наявністю сенсорів, механічними здібностями, рухливістю. Найбільша кількість таких інноваційних розробок застосовується в екстремальному середовищі, де робототехніку й автоматизу впровадили раніше за інші галузі. Апарати, керовані людиною дистанційно або автономні, розкривають якісно нові можливості взаємодії людей і машин, нові форми присутності і новий досвід. Утім, вести мову про автономність роботів, як і про те, що роботи з часом візьмуть на себе виконання усіх завдань, виконуваних людьми, сьогодні передчасно: автомати рідко просто «механізують» людські завдання, скоріш за все, вони ускладнюють завдання, збільшують робоче навантаження чи розподіляють його (Д. Мінделл).

На тлі стрімкого демографічного дисбалансу у світі та появи «абсолютно непотрібних з точки зору економіки людей» (Ю. Н. Харарі) робототехніка не лише отримує унікальні можливості у сприянні вирішенню проблеми стрімкого старіння населення в окремих країнах (США, Японії), а й стає чинником трансформації сфери зайнятості населення. Розробки роботів для соціальної сфери орієнтовані на виготовлення робота, здатного надавати допомогу, контролювати і забезпечувати взаємодію, що істотно розширює можливості життєдіяльності людини у соціумі. Соціальна цінність робототехніки, як нового стану соціальної конвергенції і розширення людських можливостей, пов'язана з наданням їй нового рівня автономії і безпеки, що відкриває для неї значні

перспективи. Утім, оскільки концепція андроїдів, гуманоїдів та біороботів передбачає їх спільну роботу з людьми, це вимагає серйозної уваги до небезпек для життєдіяльності поруч із розумними машинами. Йдеться, з одного боку, про помилки, яких може припуститися людина, взаємодіючи з автоматизованими системами, зокрема внаслідок втрати своїх професійних навичок. З іншого – наміри і припущення людини можуть змінити сутність створюваної ними машини: навіть якщо програмне забезпечення здійснює непередбачені дії, воно «поводить» себе відповідно до закладених в нього алгоритмів, що визначають його можливості і способи взаємодії з користувачами. Дискусійними залишаються численні етичні питання про можливість повної заміни людини роботом і доцільність його оснащення інтелектом, його здатність задовольняти соціальні й емоційні потреби людей, вплив роботизації на ринок праці, економіку, про відповідальність за завдання роботом шкоди людині, а також актуалізує культурологічний дискурс полемології – про зміну стратегії ведення війни.

У *підрозділі 3.4 «Соціокультурні проєкції NBIC-технологій»* звернено увагу на проблеми розвитку, трансформаційний і конвергентний потенціал одних з найбільш прогресивних папо-, bio-, info-, cogno-технологій. Так, нанотехнології кардинально впливають на виробництво речовин із заздалегідь програмованими властивостями; біотехнології маніпулюють біологічними параметрами людини, живих систем і рослинних організмів; інформаційні технології, завдяки введенню, зберіганню, обробці й видачі інформації, забезпечують функціонування складних людино-машинних комплексів і соціальних систем; когнітивні технології змінюють ментальні характеристики людини, трансформуючи стан, властивості, якості індивідуальної і суспільної свідомості.

Найбільш перспективними, та водночас найбільш небезпечними серед NBIC-технологій є біо- й нанотехнології внаслідок симбіотичного співіснування людини і технологій. Процеси взаємовпливу NBIC-технологій багатосторонні й фундаментальні: вони полягають в інтенсивній, синергійній взаємодії між наукою і технологіями, в масштабі і глибині їх впливу (від атомарного рівня матерії до «розумних» систем), а також в технологічній перспективі розширення можливостей розвитку людини. Зважаючи на тенденції до взаємної інтеграції, в перспективі можливе злиття NBIC-технологій в одну науково-технологічну галузь знання і створення систем, набагато складніших за наявні.

Конвергентні технології становлять основу дослідження процесів поєднання основних сфер культури – науки, суспільства й людини, які утворюють новий формат цілісності всього людства, зумовленої не лише науково-технологічними змінами і соціальними чинниками сьогодення, а й новими організаційними формами їх взаємодії. Відтак, вони є основою для проектування і втілення нових процесуальних форм загального соціокультурного синтезу в новому суспільстві. NBIC-технології стали не просто реальною культурно-історичною силою, яка трансформує людину, а об'єктивували питання про технологічне «розширення» людини за допомогою

протезів та ін. Потужний і водночас погано контрольований потенціал NBIC-технологій становить небезпеку через доступність цих технологій окремим особам або невеликим групам, а також схильність людей переоцінювати свої можливості контролювати нові технології (Б. Джой). Прагнення уникнути зазначених та інших загроз спонукає до розширення «кола» конвергенції, як складного і багатофакторного процесу, який в своїй сутності пов'язаний з дивергенцією як утворенням нових систем, за рахунок його доповнення соціальними (вирішення соціальних проблем), гуманітарними (вплив на окрему особу чи групу загалом), та антропологічними (взаємодія людини і технологій) технологіями. Це забезпечить якісно новий рівень соціальної комунікації як однієї з ключових характеристик соціальної культури.

У **Розділ 4 «Технологізація культурно-мистецької сфери»** виявлено особливості цифровізації у сфері повсякдення, з'ясовано можливості ШІ зі створення творів мистецтва, охарактеризовано нові мистецькі практики, що виникають на перетині мистецтва, науки і технологій, а також проаналізовано світовий досвід і проблеми оцифрування матеріальної культурної спадщини.

У **підрозділі 4.1 «Цифрова культура і цифрові практики повсякдення»** розкрито сутність цифрової культури як сукупності технологій і культурних чинників, з'ясовано специфіку віртуалізації дозвілєвих практик.

Цифрові технології відіграли вирішальну роль не лише у формуванні парадигм постмодернізму, постпостмодернізму і метамодернізму, поширенні інтуїтивного синтетичного судження в науці, а й парадоксально вплинули на прискорення процесів інтелектуалізації, алгоритмізації, автоматизації мистецтва. Вони стали чинником неймовірної трансформації комунікаційних процесів, нівелювання просторових бар'єрів, домінування видовищних та ігрових практик у структурі споживання культури тощо. Їхній вплив на формування нового культурного досвіду і докорінна зміна поведінкових і культурних уподобань дає підстави констатувати формування цифрової культури і цифрового суспільства загалом. Форми цифрової культури представляють різноманітні практики в мистецькій сфері (відео-інсталяції тощо); у науковому пізнанні (Digital Humanities, цифрові гуманітарні науки), освіті (гейміфікація тощо).

Цифрові технології спричинили появу нових форматів реалізації активності індивіда у сфері культури. «Цифровий» спосіб життя став органічною складовою повсякдення сучасної людини. Цифрова ігроїзація, або гейміфікація буття стає неминучою, трансформуючи наявні і сприяючи появі нових цифрових моделей життєдіяльності, проте під її впливом емоційні переживання й ідентифікація, а також свідомість зазнають суттєвих змін. Зокрема, віртуальний туризм, змінивши алгоритм споживчої поведінки туристів і перетворившись на один з основних трендів глобального цифрового мережевого суспільства – цифрове кочівництво, або цифровий номадизм, трансформує свідомість та ідентичність Digital nomads – формується Homo digitalis, або людина цифрова. Інноваційні зміни, зокрема технології Web 2.0 і вище, дали змогу інтернет-користувачам стати активним суб'єктом формування соціокультурних настанов. Утім, активне інтернет-спілкування і взаємодія

пов'язані з «відмиранням» основних ідентифікаторів: гендер, стать, раса, рівень доходу тощо. Зниження соціальних обмежень, фрагментарне представлення співрозмовника в мережі можуть зумовити такі якості особистості, як розмитість свого «Я», безвідповідальність, стереотипне сприйняття, поверхнєве переживання емоцій і відчуженість, нездатність послідовно мислити, просторову і часову дезорієнтацію (Т. Фленіна).

У *підрозділі 4.2 «Штучний інтелект як “суб’єкт”/актор творчого процесу»* розглянуто можливості застосування технологій ШІ у творчому процесі.

Художниками ШІ використовується, зокрема, з метою перетворення і поліпшення своїх начерків (картини Хелени Сарін), генерації випадкових образів (картина «Наступний Рембрандт»), створення GAN-макета або розробки об'ємної моделі (скульптура «Dio»), а також в якості новаторського інструмента ознайомлення з музейними експозиціями (додаток CoArt) та пошуку взаємозв'язків між предметами мистецтва в культурах різних епох (система MosAIC). Однак, дискусійною є точка зору, що картини, створені з використанням технологій ШІ, є художніми творами, навіть ґрунтуючись на положенні, що в сучасному мистецтві важлива не стільки візуалізація чогось, скільки акт і факт цієї візуалізації.

У кіноіндустрії ШІ є інструментом створення графіки і трейлерів, прогнозування успішності майбутніх проектів (система ScriptBook та ін.), добору акторського складу і написання сценаріїв, самостійного створення і монтажу (фільм Орсона Веллса «Інша сторона вітру») кінофільмів. Серед перспективних напрямів застосування технологій ШІ у кіноіндустрії, зокрема, створення цифрових персонажів за образами знаменитостей та нових штучних осіб, відтворення історичних подій та ін. (В. Осмон). Ці технології не просто доповнюють процес кіновиробництва, а здатні істотно змінити його, що викликає дискусії стосовно вірогідності упереджених й одноманітних рішень ШІ, а також не врахування ШІ культурних зрушень і зміни трендів, що відбудуться в майбутньому.

На телебаченні ШІ здебільшого спрощує виконання рутинних дій – взаємодію користувача з телевізором (Smart TV), добір акторів (платформа EasyCast), підготовку новин (система Dreamwriter), автоматизовану обробку інтерв'ю, як це робить служба BBC, тощо. ШІ навряд чи зможе найближчим часом замінити редактора новин, але однозначно спричинить скорочення штату журналістів і фахівців суміжних напрямів, які виконують некваліфіковану роботу. В дизайні ШІ використовують також для збирання даних, кольорокорекції, обробки фотографій та ін. (ШІ Adobe Sensei; сервіс Prismo). Проте, виконувати більш творчі завдання, які вимагають емпатії, виокремлювати смисли і створювати зв'язний наратив ШІ досі не здатен. Нейронна мережа The Watson Beat, враховуючи емоційні реакції на музику, може генерувати не лише нові гармонійні фрагменти, а й цілі композиції. Незалежно від здатності програмних додатків/систем до самонавчання, міра творчості в них вимірюється новизною музичних послідовностей.

У найближчому майбутньому міра залучення ІІІ у творчі процеси лише зростатиме, що надасть змогу творчим людям звільнитись від рутини і зосередитися на створенні справжніх творів мистецтва. Чим більше у творчому процесі використовуються технології ІІІ, тим більше зростає цінність ідеї, концепції – саме нові ідеї визначатимуть характер розвитку мистецтва.

У *підрозділі 4.3 «Синтез мистецтва, науки і технологій в сучасних мистецьких практиках»* охарактеризовано нові види мистецтв і мистецьких практик як результат взаємозв'язку мистецтва, науки і технологій.

Усталена класифікація образотворчого мистецтва, заснована на принципах традиційних, академічних мистецьких технік, сьогодні вже не охоплює нових видів творчості, створених за допомогою технологічних засобів. Спроби запропонувати нову, яка б враховувала їх, щоразу наштовхуються на розбіжність в термінології щодо визначення «креативної гібридизації» (Д. Галкін) в сучасному мистецтві. Ключовим моментом «гібридності» є певний сутнісний, естетично значущий зв'язок мистецтва і технологій – один з аспектів загальної культурної гібридизації, або імплузії в сучасному світі – змішання сфер і об'єктів, які до цього були окремими і самостійними. Естетичні особливості всієї сукупності нових техно-мистецьких форм дають підстави виокремити технологічне, кібернетичне, цифрове, гібридне мистецтво. Так, технологічне мистецтво є результатом фундаментальної інтеграції мистецтва і технологій, а не просто естетизації останніх (Ф. Поппер). Завдяки трансформації технологічного мистецтва, виникло і стало інтерактивним кібернетичне мистецтво – результат розвитку кібернетики і комп'ютерної техніки (кібер-театр Біла Ключера та ін.).

Дистрибутивною потужністю цифрових технологій зумовлена поява цифрового мистецтва. AR/VR-арт – це новий рівень людських можливостей, який повністю відокремлює від навколишньої реальності і надає змогу конструювати нові штучні світи, які обмежуються тільки фантазією творця (напр., творчість Бенксі). Новим у цифровому мистецтві є гуманізація технологій, акцент на інтерактивності, філософське дослідження реального й віртуального і його мультисенсорної сутності. Досягнення цифрового мистецтва сприяють формуванню подальших траєкторій техно-мистецької гібридизації, яка все більше стає важливим принципом сучасного мистецтва, що прагне освоїти новітні технології, використати їх потенціал. Так воно реагує на трансформації й інновації в суспільному житті, зокрема на зміну статусу і поведінки людини в техногенному суспільстві.

Художники – представники гібридного мистецтва поєднують у своїх роботах останні досягнення в різних галузях науки (зокрема, біології, робототехніки, фізики) і новітні технології, внаслідок чого інколи складно відрізнити науково-технічне дослідження від мистецького проекту. Твори гібридного мистецтва, звернені до емоцій, дають змогу осмислити і відчувати, завдяки чому набувають естетичної цінності. Це широкий спектр робіт, різних інсталяцій («Мікровенус» і «Загадка життя» Джо Девіса, проект «Буття» Едуардо Каца). Техно-мистецькі гібриди осмислюються в дискурсі різних варіантів постнекласичної естетики, серед яких заслуговують на увагу

алгоритмічна (творчий процес і твори мистецтва розглядаються з використанням комп'ютерних технологій, методів прикладної математики і кібернетики) і фрактальна (ґрунтується на візуальному «потенціалі безмежної побудови в нескінченному процесі») естетики.

У *підрозділі 4.4 «Оцифрування матеріальної культурної спадщини»* описано світовий досвід оцифрування матеріальної культурної спадщини, звернено увагу на проблеми, пов'язані з цим процесом, зокрема й в Україні.

Двоїстість цифрової трансформації полягає в поєднанні процесів, з одного боку, цифровізації (створення мережевих сервісних платформ інтеграції і взаємодії користувачів цифрових технологій), з іншого – оцифрування (переведення всіх ресурсів у цифровий формат). Цифровізація послуг та інформаційного простору культурного середовища належать до найбільш актуальних питань, оскільки ці зміни сприятимуть масовому поширенню культурних цінностей, їх використанню і залученню великої аудиторії в історичний контекст країни. Під час оцифрування якість і зміст інформації не зазнають змін, що дає змогу вдосконалити процеси в конкретній сфері діяльності, додавши до них інформацію в цифровому форматі.

Від початку 2000-х рр. в Євросоюзі цілеспрямовано розробляється і реалізується ряд проектів, орієнтованих не просто на максимальне розповсюдження цифрових технологій, а призначених, зокрема, для забезпечення доступу до етно-музичної культурної спадщини Європи (EthnoArc) та культурної спадщини в туристичних дестинаціях (ISAAC), сприяння у зберіганні унікальних аудіо- й відеозаписів – артефактів європейського життя, історії, культури (проекти Presto, PrestoSpace, PrestoPrime) та ін. Реалізуються й проекти INCEPTION (інновації у 3D моделюванні культурної спадщини); i-MareCulture (технології з доступу до європейської культурної спадщини під водою); GRAVITATE (3D реконструкції об'єктів культурної спадщини); Time Machine (мапа 2000 років європейської історії); ViMM (віртуальні музеї).

В Україні, незважаючи на загальний розвиток ІТ-сфери і сильні креативні ідеї, діалог між культурою і технологіями тільки розпочинається, хоча певні напрацювання й заслуговують на схвалення і підтримку. Так, згідно з проектом «Кишенькова країна», намічено оцифрувати 40 об'єктів архітектурної спадщини з 24 регіонів нашої країни та АР Крим, також планується втілити проект з відкриття потенціалу української культури й науки за посередництва інноваційної платформи-маркетплейсу «Український національний інтелект», на базі якого буде втілено принцип «Культура в смартфоні».

Серед основних проблем оцифрування культурної спадщини: відсутність правової охорони об'єктів цифрової спадщини; небезпечний вплив процесу оцифрування на об'єкт оцифрування; проблематичність оцифрування об'єкта, що містить матеріальні й нематеріальні компоненти одночасно; забезпечення цілісності і доступності цифрової спадщини; складність систематизації цифрової спадщини; недотримання стандартів для електронного опису музейних предметів; велика вірогідність потреби повторного оцифрування об'єкта культурної спадщини на технологічному обладнанні нових поколінь;

підтримка і захист апаратно-програмного середовища функціонування цифрової спадщини.

У **Розділі 5 «Цифрова епоха: технологічні загрози і виклики»** проаналізовано тенденції, причини і наслідки поширення кіберзлочинності у світі, звернено увагу на потребу формування культури кібербезпеки, розглянуто сутність технологічної сингулярності і загрози дегуманізації сучасного суспільства під впливом новітніх технологій.

У **підрозділі 5.1 «Культура кібербезпеки: експлікація сутності і тенденції кіберзлочинності»** актуалізовано питання безпеки як базової потреби людини, необхідність забезпечення якої пояснює фундаментальні внутрішні механізми соціокультурної динаміки в історичній ретроспективі і в умовах сучасності. Для безпечного розвитку суспільства необхідно зберігати рівновагу між рівнем технологічної потужності суспільства і регуляторними механізмами культури, що гарантують стримування природної агресії людини (А. Назаретян). Особливого значення в цифрову епоху, пов'язану з посиленням ролі технологій розподіленого реєстру, III та ін., набуває кібербезпека. Найбільш виразно вона корелюється з кримінальною діяльністю в кіберпросторі – кіберзлочинністю, ефективна інструментальна підтримка і винятково вигідне співвідношення ризику й винагороди якої переконливо аргументують її швидкі темпи зростання, перетворення її на індустрію з усіма бізнесовими атрибутами (ринками, біржами тощо).

Поширенню кіберзлочинності сприяє а) прогрес в розвитку новітніх технологій та їх активне впровадження в усі сфери життєдіяльності, в результаті чого відбувається поступове стирання кордонів між онлайн- та офлайн-світом; б) доступність інформації в інтернеті про можливості і способи здійснення кіберзлочинів; в) розширення інтернету, що забезпечує вільний доступ до інформаційних систем значної кількості користувачів та їх постійне збільшення, а це розширює коло потенційних жертв злочину і способів його здійснення. Крім того, на зростання кіберзлочинності впливають чинники суто технічного характеру, зокрема: 1) оператори зв'язку сьогодні одночасно працюють з мережами 2G, 3G, 4G і 5G, що унеможливорює вироблення єдиних вимог щодо їх безпеки, значно ускладнюючи захист кожного типу мережі; 2) вразливість програмного забезпечення комп'ютерної техніки і мобільних пристроїв, а також сервісів з визначення місцезнаходження, віддаленого контролю; 3) відсутність абсолютної захищеності каналів передання інформації; 4) неможливість контролювати інформацію, розміщену в глобальних інформаційних мережах і джерела її надходження та ін.

Кібератаки і порушення кібербезпеки видаються неминучими, тому необхідно зосередитись не стільки на ефективній діяльності структур, що реагують на них, скільки на формуванні культури кібербезпеки – навичок, вмінь і настанов, якими повинна користуватися людина, захищаючись від загроз. Формування культури кібербезпеки – це не тільки підвищення обізнаності, а й усвідомлення необхідності дотримуватись правил кібербезпеки окремій людині і суспільству загалом. Культура кібербезпеки має стати складовою «ДНК» культури сучасної цифрової цивілізації (К. Лопатіна).

У *підрозділі 5.2 «Образ майбутнього у дискурсі технологічної сингулярності»* розкрито сутність технологічної сингулярності як критичної ситуації, в якій може опинитись людство, якщо AGI будь-коли з'явиться.

Унаслідок розшарування часу як ціннісної поляризації старого й нового, що є симптомом темпорального режиму Модерну, уявлення про майбутнє, досягнувши свого апогею в 1960-х рр., сьогодні змінились неспізнано, втративши свою колишню привабливість, воно перестало бути світлим і бажаним, а натомість викликає острахи і побоювання (А. Ассман). Один із образів майбутнього, пов'язаний з експансією цифрових технологій, розвитком ШІ, нано-, біо- та інших технологій, втілений у концепції технологічної сингулярності. Адепти технологічної сингулярності (Н. Бостром, Р. Курцвейл, М. Тегмарк та ін.) називають різні дати її досягнення. Проте виникає запитання про обґрунтованість таких прогнозів, зважаючи, що закон Мура уже давно піддано сумніву. Не доведено й те, що: а) обчислювальна потужність мозку визначається переважно сукупною швидкістю синаптичних зв'язків нейронної мережі мозку; б) можливість створення AGI визначається наявністю комп'ютерів достатньої потужності, які перевершують за швидкістю та обсягом пам'яті сукупну обчислювальну потужність розуму всього людства; в) обчислювальна потужність мозку взагалі може оцінюватись за аналогією «мозок – це класичний комп'ютер» (О. Панов). Остання теза кореспондується з теоремою Р. Пенроуза, яка заперечує можливість втілити всі без винятку ментальні здібності людини на базі архітектури класичного комп'ютера. Саме визначення ШІ як «розумного» – це метафора, яка не відповідає його сутності, оскільки інтелект багато в чому визначається досвідом і підготовкою, а не лише розміром мозку чи алгоритмами. Викликає сумніви й вірогідність того, що людські смисли можуть стати закодованою інформацією (Х. Дрейфус). Таким чином, головна перешкода на шляху створення AGI – зовсім не слабка потужність сучасних комп'ютерів, а багато інших принципових проблем, які навіть не вдається чітко сформулювати.

Концепцію технологічної сингулярності і супутні їй явища (ідея безсмертя) критикують у світі все частіше не лише дослідники, розробники, а й громадські активісти (М. Мінські, Дж. Сьорл, Д. Хокінс та ін.), ставлячись до неї як до утопії, «наукової фантастики», псевдорелігії для технічної еліти. Безпрецедентність можливих ризиків, пов'язаних з розповсюдженням AGI, нано- і біотехнологій, передбачає обов'язкову необхідність спрямовувати й координувати розвиток технологій (Дж. Баррат, Н. Бостром та ін.). Попри ігнорування можливості створення «надрозумних» машин, навіть якщо вони необхідні для виживання людства, і водночас здатні знищити людство, цілком очевидно, що зацікавлення ШІ серед військових, розвідувальних служб і великих корпорацій надалі тільки зростатиме. Той, хто першим здійснить якісний прорив в розвитку ШІ, здобуде колосальну перевагу. Навіть якщо в майбутньому думаючі машини будуть прихильно налаштовані до людини, все одно варто замислитись над тими грандіозними наслідками, які матиме поява і використання AGI.

У *підрозділі 5.3 «Загроза дегуманізації сучасного суспільства під впливом технологій»* розглянуто ознаки дегуманізації сучасного суспільства, звернено увагу на потребу проектування технологій за гуманістичними принципами.

Тривале і небезпечне для людства переважання ідей технічної раціональності й науково-технічного прогресу досягло сьогодні безпрецедентних масштабів. Невпинна технологізація деформувала моральні й духовні цінності, традиційні культурні засади і форми комунікації, зумовивши дисбаланс звичних міжкультурних взаємозв'язків. Технології поступово руйнують саму суть сучасного суспільства безліччю способів – від створення класу «непотрібних» людей через широке впровадження ШІ, до неконтрольованої експансії колоніалізму даних і цифрових диктатур (Ю. Н. Харарі).

Складність прогнозування можливих наслідків від обраних способів створення технологій, застосування та управління ними спонукають, з одного боку, піддати сумніву перспективи подальшого цивілізаційного розвитку, з іншого – вдумливо ставитися до технологій, докладно обговорювати мету їх розробки, можливості і ризики їх застосування. Необхідна розробка суспільством пріоритетів застосування технологій, серед яких: орієнтація на суспільні цінності, розширення можливостей, сприяння формуванню майбутнього людьми і для людей тощо. Це потребує відповідального управління технологіями, контролю за їх використанням, обґрунтування оптимального впровадження цінностей в їх розробку. Неодмінним критерієм сприйняття новітніх технологій мають стати суспільні цінності і потреби людства.

Ефективність Четвертої промислової революції залежатиме від того, чи зможе людство приймати усвідомлені рішення щодо стрімко зростаючих економічних, екологічних і соціальних проблем (К. Шваб). В умовах глобальної цивілізації необхідно залучати всі зацікавлені кола, щоб надати однакові можливості зростаючому населенню країн, що розвиваються, особливо молоді, для доступу до здобутків попередніх промислових революцій, і водночас прагнути, щоб вигоди від впровадження новітніх технологій справедливо розподілялись між усіма громадянами, незалежно від віку, рівня доходу, раси чи переконань. Такий підхід вимагає радикальної зміни мислення. Цілком закономірним виглядає прагнення розробників технологій гуманізувати свої винаходи, що, правда, сьогодні це виражається не в закладенні цінностей в технології, а в «олюдненні технологій», які мають все більше бути адаптовані до характеристик людини, а не навпаки. Це вимагає також впровадження у процесі проектування технологій соціального/емоційного інтелекту, що сьогодні намагаються враховувати в системах ШІ.

Означений соціокультурний контекст зумовлює необхідність перегляду засадничих принципів освітньої політики і реалізації концепції формування компетенцій 4К – ключових навичок ХХІ ст. Це вимагає зосередження уваги на прогнозуванні інтенсивної цифровізації повсякденного життя людини, на зміні способів професіоналізації, ідентифікації, комунікації й соціалізації.

ВИСНОВКИ

1. Основу цивілізаційного поступу людства становить розвиток науки, техніки і технологій, які впливають на культурогенез, визначаючи його зміст, характер, провідні тенденції і перспективи. Технології – це один з феноменів культури. Вони вкорінені в суспільне буття, в соціокультурний контекст епохи, пов'язують культуру і природу. Завдяки сучасному науково-технічному прогресу зростає технологічна детермінованість суспільного розвитку, охоплюючи всі його сфери і напрями. Головними результатами технологічних революцій кінця XX – початку XXI ст. є актуалізація питань захисту екзистенціалів буття особистості, прав меншин і субкультур, зростання ролі рівноправної комунікації, своєчасного обмеження агресивної людської експансії, відповідальності, екосвідомості, гуманітарних пріоритетів у прагненні людини пристосуватись до життя у штучному світі тощо.

Новітні технології – це складне, системне явище сучасної культури, закономірний етап її розвитку. Ґрунтуючись на відкриттях в різних галузях знань, вони об'єктивуються у всіх сферах життєдіяльності людини й суспільства загалом завдяки зростанню обчислювальної потужності, обсягу пам'яті комп'ютера, пропускній здатності оптоволоконних каналів передання даних, що систематично демонструють експоненціальне зростання. Утім, технології неминуче підлягають законам природи, як ключовим чинникам, що впливають на створення і криву впровадження технологій (Gartner Hype Cycle).

2. Четверту промислову революцію характеризують технології, яким притаманна не лише емерджентність, а й дизруптивність, зважаючи на невизначеність процесів їх розвитку і впровадження. Так, «інтелектуальна» робототехніка, штучний інтелект, Інтернет речей, NBIC-технології, Blockchain та ін. докорінно змінюють чи не всі сфери життєдіяльності сучасної людини, спосіб її взаємодії з навколишнім середовищем.

ШІ дає змогу досягти результатів, аналогічних результатам інтелектуальної діяльності людини, однак розробка AGI та UAI, здатних виконувати значний обсяг інтелектуальних завдань нарівні з людським розумом чи перевершуючи його, поки що перебуває на стадії розробки. Крім того, не всі професійні навички підлягають автоматизації, тому певні послуги, продукти, розваги чи середовища, які захоплюють людей, навряд чи будуть найближчим часом автоматизовані. Перспективи AGI, а тим більше UAI, передбачити досить складно через невизначеність мети в розробці систем ШІ, а також через принципову неможливість прогнозування появи «концептуальних проривів», які безпосередньо обумовлюють створення AGI.

Враховуючи зростаючу роль ШІ в життєдіяльності сучасного суспільства, важливо розвивати міжнародну співпрацю на рівні міжурядових і неурядових організацій, академічних і бізнесових кіл, що сприяло б зростанню загального добробуту людей, новим досягненням в культурно-мистецькій сфері та інших галузях. На державному рівні зусилля повинні бути спрямовані на вирішення конкретних проблем в житті суспільства за допомогою ШІ, зокрема пов'язаних з охороною здоров'я, покращанням інфраструктури, безпечним використанням

персональних, біометричних даних тощо. Зважаючи на потенціал ШІ, питання щодо сфер його дослідження, розробки й застосування набувають ключового значення в соціальному й культурному житті сучасного суспільства.

Інтернет речей, завдяки технологіям, інструментам, системам і підходам, об'єднаним мережею підключених об'єктів і пристроїв, породжує принципово новий спосіб дій, надаючи речам автономності, стандартизуючи їх, трансформуючи усталені соціальні взаємозв'язки між людиною і речами навколо неї. Усі ці пристрої і системи надають більше зручностей завдяки їх доступності, простоті застосування, функціональності, високому рівню гнучкості й індивідуалізації, а також безпеки й конфіденційності.

Сучасні робототехнічні розробки у поєднанні зі ШІ спрямовані на створення інтелектуальних роботів, здатних діяти автономно. Апарати, керовані людиною дистанційно чи повністю автономні, переконують в можливій якісно новій взаємодії людей і машин, нових формах присутності і новому досвід. Однак сьогодні передчасно сподіватись на повну автономність роботів, здатних виконувати всі завдання.

NBIC-технології становлять основу впровадження досягнень науки в життєдіяльність людини й суспільства. Найбільш повно виражаючи ідею потенційного маніпулювання матеріальним і духовним буттям людини, NBIC-технології надають можливість проектувати і втілювати нові процесуальні форми загального соціокультурного синтезу. Перспективність і, водночас, небезпечність NBIC-технологій внаслідок симбіотичного співіснування людини і технологій та можливості поширення самовідтворюваних машин породжують суперечність, пов'язану з етичними аспектами їх впровадження, зокрема з питаннями моралі і права (ідеї про «хірургію» свідомості й «утилізацію» мозку, про штучну копію тіла і тіло-голограму тощо).

3. Проривні технології досягли такого рівня розвитку, що впливають на сучасну цивілізацію як визначальний чинник глобального соціокультурного поступу. Водночас, вони актуалізували необхідність перегляду можливостей людини, всебічного дослідження кардинальних змін в організації сучасного соціуму, а також нові загрози і системні ризики, які вже сьогодні потребують неформального вирішення: етичні й екзистенційні виклики, кіберзлочинність, опанування цифрових компетенцій, зникнення окремих професій тощо. Спробою розробки заходів з уникнення зазначених проблем може стати використання людських, інтелектуальних та цифрових ресурсів для впливу на соціальні процеси (соціальні технології), технологій впливу на суспільство загалом та окремого індивіда зокрема (гуманітарні технології), а також результатів дослідження взаємовпливу людини і технологій (антропологічні технології).

4. Соціокультурний потенціал цих проривних технологій полягає передусім у впровадженні техніко-технологічних інновацій в культурно-мистецьку сферу. Зокрема, ШІ надає оригінальні інструменти для творчості у візуальних мистецтвах та індустрії розваг, кардинально змінює творчі процеси, викликавши до життя цифрове мистецтво, нові художні зразки. Однак, чим ширше використовуються в художній творчості технології ШІ, тим більше

зростає цінність неординарних ідей, креативності, нових концепцій, як головної рушійної сили в розвитку мистецтва.

Завдяки проривним технологіям, сьогодні відбувається гібридизація мистецтва і технологій (Д. Галкін), яка все настійніше стає важливим принципом сучасного мистецтва завдяки тому, що митці прагнуть освоїти новітні технології, їх потенціал і принципи функціонування. Так сучасне мистецтво реагує на трансформації й інновації в суспільному житті, зокрема на зміну статусу і поведінки людини в техногенній цивілізації.

5. Цифрові технології не просто стали органічними в життєдіяльності людини, вони формують новий культурний досвід і докорінно змінюють її поведінкові і культурні уподобання, тому сьогодні впевнено можна вести мову про цифрову культуру і про цифрове суспільство загалом. Цифрова ігроізація, або гейміфікація буття (комп'ютерні ігри, спілкування в соціальних мережах, проведення часу в інтернеті тощо) – реальність, під впливом якої суттєвих змін зазнають емоційні переживання й ідентифікація, а також свідомість людини. Технологічні інновації, зокрема Web 2.0 і вище, дали змогу користувачам інтернету стати активним суб'єктом процесу формування соціокультурних настанов. Активне інтернет-спілкування і взаємодія, зокрема в соціальних мережах, пов'язані з «відмиранням» основних ідентифікаторів: гендер, стать, раса, рівень доходу тощо. Щоправда, зниження соціальних обмежень, фрагментарне представлення співрозмовника в мережі своєрідно впливають на особистість, розмиваючи її «Я», породжуючи безвідповідальність, стереотипне сприйняття, поверхове переживання емоцій і відчуженість, нездатність послідовно мислити, просторову й часову дезорієнтацію (Т. Фленіна). Завдяки цифровізації, сучасним засобам комунікації і відсутності мовних бар'єрів, впровадженню сервісів перекладу відбувається глобалізація доступу до надбань світової культури. Культурне значення цифровізації, незалежно від її переваг і недоліків, очевидне: інформаційні технології забезпечили доступ для опанування культур майже всіх народів, епох і часів, полегшуючи працю (особливо інтелектуальну), економлячи ресурси і час, урізноманітнюючи види відпочинку (віртуальні тури, цифровий номадизм тощо).

Сьогодні у всьому світі, і в Україні зокрема, вже набуто значного досвіду з оцифрування матеріальної культурної спадщини. Ці процеси пов'язані з певними проблемами, які потребують наукового дослідження і практичного вирішення, закріпленого в нормативних документах державного і міжнародного рівня (безпечність оцифрування окремих об'єктів; забезпечення цілісності і доступності цифрової спадщини, її відображення в системах державного обліку; підтримка і захист апаратно-програмного середовища функціонування цифрової спадщини; запобігання антропогенним і природним загрозам).

6. Проривні технології – це не просто інструменти, а стратегія нового мислення, нові рішення, продукти і втілені ідеї. Закономірно, що остаточний аргумент прийнятності технології не пов'язаний з технічними характеристиками. Головне, наскільки технологія спроможна розуміти й підтримувати пізнавальні здібності людини, покращувати в ній те, на що вона

здатна від природи. Водночас, застосування цих технологій неминуче актуалізує численні ризики, загрози й виклики, серед яких: антропологічні («розширення» людини); виробничі й екологічні (безпека впровадження технологій); соціальні й економічні (трансформація ринку праці); політичні (конкуренція між країнами); транскордонні (залежність людини, компанії, країни від вибору інших); соціокультурні (деформація моральних і духовних цінностей, традиційних культурних засад і форм комунікації, дисбаланс звичних міжкультурних взаємозв'язків) тощо. Вирішення цих проблем та мінімізації їх негативних наслідків актуалізує доцільне використання технологій, відповідальне й ефективне управління ними, контроль за їх впровадженням, дотримуючись універсальних суспільних цінностей і потреб людства. По суті, йдеться про гуманізацію технологій, їх адаптацію до повсякденного життя користувачів. Розробники технологій повинні передбачати їх негативні наслідки, брати на себе відповідальність за їх застосування, як і за ігнорування соціальних настанов. Дотримання гуманістичних принципів при розробці й проектуванні технологій не припускає жодних суперечностей інтересам користувачів, натомість, забезпечує емпатією, індивідуальністю і креативністю. Особливої актуальності цей аспект набуває у зв'язку з масштабним поширенням кіберзлочинності, системних ризиків в секторах, стратегічних для будь-якої держави, вимагаючи послідовного формування культури кібербезпеки, своєрідної «складової “ДНК” культури сучасної цифрової цивілізації» (К. Лопатіна).

7. У дискусіях з приводу технологічної сингулярності і супутніх їй явищ (зокрема, ідеї безсмертя людини, яку обстоює Р. Курцвейл і його прихильники) виявляються різні точки зору щодо розвитку ШІ, його призначення й контролю над ним (Г. Белл, Г. Маркус, Дж. Касті, Н. Бостром, М. Тегмарк та ін.). Вірогідність досягнення технологічної сингулярності, корельованої з появою сильного ШІ, актуалізує ряд принципових питань, які сьогодні ще не вдається чітко сформулювати. Цілком очевидно, що відносини держав на «світовій технологічній сцені» (Б. Сміт) будуть залежати від досягнень кожної з них в розробці ШІ. Динамічний розвиток ШІ, з одного боку, може поглибити глобальну проблему технологічного відставання, створюючи ризики регіональної фрагментації, а отже, уповільнити науково-технічний прогрес. З іншого, – зосередження технологій ШІ у країнах/центрах, які генерують інновації, епохальні за своєю природою, надасть змогу розробникам формувати конкурентні переваги і стимулювати подальший інноваційний розвиток, прискорюючи цим й еволюцію ШІ, відповідно, досягати цифрового суверенітету. Разом із тим виникає питання про доцільність заміни людини штучним інтелектом в переважній більшості чи в усіх сферах її життєдіяльності. Дискусійність цієї проблеми вимагає її ґрунтовного вивчення в межах культурології, з урахуванням смислів культурного простору.

8. Непередбачуваність сучасного технологічного розвитку, відповідно, неможливість спрогнозувати масштаби соціальних і культурних змін переконують, наскільки актуально сьогодні глибоко і всебічно досліджувати позитивні й негативні ефекти від впровадження новітніх технологій. У

майбутньому їх поширення в глобальному масштабі зумовить ще глибші якісні зміни в соціально-політичній і соціально-гуманітарній сферах, сформує принципово нову етику відносин. Це покладає обов'язок на гуманітаріїв виробити теоретико-методологічні засади впровадження новітніх технологій, зважаючи на масштаби їх впливу на всі сфери життєдіяльності сучасного суспільства: економіку і політику, освіту і мистецтво, комунікацію й довкілля, охорону здоров'я й виховання тощо. Об'єктивне оцінювання цього впливу зумовлює необхідність переосмислення способу, за допомогою якого людина підпорядковує і надалі підпорядковуватиме собі наслідки техніко-технологічного розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографія

1. Трач Ю. В. Динаміка сучасної культури: наукова і техніко-технологічна детермінація : монографія. Київ : Ліра-К, 2021. 484 с.

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Трач Ю. В. «Техногенне» суспільство, його сутність та окремі характеристики. *Культура і мистецтво в сучасному світі* : наук. записки КНУКіМ. 2007. Вип. 8. С. 174–180.

3. Трач Ю. В. Соціокультурний контекст віртуальної реальності мережі Інтернет. *Питання культурології* : зб. наук. пр. 2009. Вип. 25. С. 203–210.

4. Трач Ю. В. Інформаційна революція та її вплив на культурні процеси в контексті глобалізації. *Питання культурології* : зб. наук. пр. 2012. Вип. 28. С. 122–129.

5. Трач Ю. В. Віртуалізація освіти як явище сучасної культури. *Культура і мистецтво в сучасному світі*. 2018. Вип. 19. С. 164–173. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1915.19.2018.141370>

6. Трач Ю. В. Глобалізація культури в інформаційному вимірі. *Культура і сучасність* : альманах. 2009. № 2. С. 92–97.

7. Трач Ю. В. Інтерактивність і віртуальність як феномени сучасності. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку* : зб. наук. пр. : наук. записки / Рівненс. держ. гуманітарний ун-т. 2018. Вип. 27. С. 8–13. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi27.44>

8. Трач Ю. В. Культурологічний підхід до проблеми вивчення віртуалізації. *Питання культурології* : зб. наук. пр. 2011. Вип. 27. С. 190–196.

9. Трач Ю. В. Нові інформаційні технології та інформаційна культура в глобалізованому світі. *Культура України*. 2016. Вип. 52. Серія «Культурологія». С. 112–119.

10. Трач Ю. В. Особливості віртуальної реальності у сучасній культурі. *Питання культурології* : зб. наук. пр. 2014. Вип. 30. С. 127–133.

11. Трач Ю. В. Проблеми вивчення культури в світлі її взаємодії з технікою. *Вісник НАКККиМ*. 2019. № 3. С. 352–356. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2019.191815>
12. Трач Ю. В. Розвиток інформаційних технологій та їх культурологічні наслідки. *Культурологічна думка : щорічник наук. пр.* 2010. Т. 2. № 1. С. 178–183.
13. Трач Ю. В. Роль інформатизованої техніки у формуванні інформаційного суспільства. *Культура і сучасність : альманах*. 2011. № 2. С. 102–107.
14. Трач Ю. В. Соціокультурна взаємодія в Інтернет-просторі. *Питання культурології*. 2017. Вип. 33. С. 206–213. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.33.2017.141604>
15. Трач Ю. В. Соціокультурні проблеми обчислювальної техніки в структурі сучасних глобалізаційних процесів. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку* : зб. наук. пр. : наук. записки / Рівненс. держ. гуманітарний ун-т. 2010. Вип. 16. Т. 2. С. 244–248.
16. Трач Ю. В. Співвідношення процесів модернізації, вестернізації і глобалізації в сучасному суспільстві. *Культура і мистецтво в сучасному світі* : наук. записки КНУКиМ. 2013. Вип. 14. С. 101–107.
17. Трач Ю. В. Сутність глобалізації як соціокультурного процесу. *Культура і мистецтво в сучасному світі* : наук. записки КНУКиМ. 2009. Вип. 11. С. 200–206.
18. Трач Ю. В. Тенденції розвитку освіти в контексті становлення інформаційного суспільства. *Питання культурології* : зб. наук. пр. 2007. Вип. 23. С. 145–150.
19. Трач Ю. В. Тенденції та основні прояви віртуалізації сучасної культури. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2016. Вип. 17. С. 101–108. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1915.17.2016.156782>
20. Трач Ю. В. Теоретичні підходи до аналізу Інтернет-співтовариств. *Культура і мистецтво в сучасному світі* : наук. записки КНУКиМ. 2012. Вип. 13. С. 168–175.
21. Trach Y. Scientific and Technological Progress in the Context of Development of «Technological» Society. *Культура і мистецтво в сучасному світі*. 2020. Вип. 21. С. 172–181. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1915.21.2020.208252>

*Статті у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз
Scopus i Web of Science*

22. Трач Ю. В. Високі технології у контексті історичного розвитку техногенної цивілізації. *Вісник НАКККиМ*. 2015. № 3. С. 70–75.
23. Трач Ю. В. Теоретичні аспекти вивчення ідентичності у віртуальних спільнотах. *Вісник НАКККиМ*. 2018. № 2. С. 138–142.
24. Трач Ю. В. Трансформація культурного середовища в контексті розвитку інформаційних технологій. *Вісник НАКККиМ*. 2016. № 1. С. 25–29.

25. Трач Ю. В. Трансформація творчості у контексті розвитку технологій віртуальної реальності. *Вісник НАКККиМ*. 2017. № 1. С. 44–48.

Опубліковані праці апробаційного характеру

26. Трач Ю. В. Сутнісні особливості Інтернет-співтовариств. *Громадська взаємодія як екзистенція демократичного суспільства* : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 23 трав. 2013 р. / Нац. академія управління. Київ, 2013. С. 123–124.

27. Трач Ю. В. VR-технології та мультимедіа в підготовці фахівців бібліотечної сфери. *Бібліотека: місце традицій, простір інновацій* : матеріали круглого столу, м. Київ, 30 листоп. 2018 р. Київ : Вид. центр КНУКиМ, 2018. С. 108–115.

28. Трач Ю. В. VR-технології у просторі культури. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 19–20 квіт. 2017 р. / КНУКиМ. Київ, 2017. С. 150–152.

29. Трач Ю. В. VR-технології в освіті. *Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології у виробництві та освіті: стан, досягнення, перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. м. Черкаси, 13–19 берез. 2017 р. URL: <https://conference.ikto.net/public/archive/2017.html>

30. Трач Ю. В. Вивчення питання віртуальності як культурного феномена. *Права людини перед викликами XXI століття* : матеріали II Всеукр. наук. конф., м. Бердянськ, 10 груд. 2013 р. Бердянськ : Берд. пед. ун-т, 2014. С. 365–369.

31. Трач Ю. В. Віртуалізація науки та освіти як тенденція сучасності. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 21–22 квіт. 2016 р. / КНУКиМ. Київ, 2016. С. 224–230.

32. Трач Ю. В. Віртуалізація освіти як чинник соціокультурних інновацій. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та праві* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 19–20 квіт. 2018 р. Київ : Вид. центр КНУКиМ, 2018. С. 93–95.

33. Трач Ю. В. Віртуальна реальність як перспективна технологія XXI ст. *ABIA–2017* : матеріали XIII Міжнар. наук.-техніч. конф., м. Київ, 19–21 квіт. 2017 р. / НАУ. Київ, 2017. С. 2.50–2.54

34. Трач Ю. В. Дослідження молодіжних субкультур як один із пріоритетних напрямів у культурології. *Проблеми розвитку документно-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Рівне, 10 лют. 2016 р. / Рівненський держ. гуманітар. ун-т. Рівне : РДГУ, 2016. С. 181–183.

35. Трач Ю. В. Досягнення і тенденції у сфері ІТ крізь призму гуманітарного знання. *Цифрова економіка та інформаційні технології* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15–16 квіт. 2020 р. / Держ. ун-т інфраструктури та технологій. Київ, 2020. С. 110–111.

36. Трач Ю. В. Застосування VR-технологій в освітньому процесі. *Нові інформаційні технології в освіті* : матеріали X Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 15 лют. 2017 р. / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2017. С. 84–86.

37. Трач Ю. В. Інтернет як комунікаційний простір інформаційного суспільства. *Засоби масової інформації як феномен культури і культура у засобах масової інформації* : тези доп. Всеукр. наук.-теор. конф., м. Київ, 10–11 черв. 2011 р. / Інститут культурології, НАКККиМ. Київ, 2011. С. 139–141.

38. Трач Ю. В. Інтернет як чинник розвитку інформаційного суспільства. *Трансформаційні процеси в сучасній українській культурі* : тези доп. Всеукр. наук.-теор. конф., 19–20 квітня 2007 р., м. Київ / КНУКиМ. Київ, 2007. С. 385–387.

39. Трач Ю. В. Інтерпретація комунікаційних технологій у розвитку інформаційного суспільства. *Культура і суспільство XXI століття: духовні, культурологічні, соціальні виміри* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 27–28 трав. 2010 р. / НАКККиМ; Ін-т культурології Нац. академії мистецтв України. Київ, 2010. С. 45–46.

40. Трач Ю. В. Інформаційна глобалізація як складник світових глобалізаційних процесів. *Культурна трансформація сучасного українського суспільства: VII Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 4–5 черв. 2009 р. / УЦКД. Київ, 2009. Ч. 1 С. 148–150.

41. Трач Ю. В. Класифікація інформаційних систем у туристичній галузі. *Теоретична та прикладна культурологія: трансформаційні процеси в умовах сьогодення* : матеріали круглого столу в межах Всеукр. наук.-практ. конф. «Філософія подієвої культури: теорія та практика», м. Київ, 27 берез. 2020 р. Київ : Вид. центр КНУКиМ, 2020. С. 27–30.

42. Трач Ю. В. Комп'ютерні соціальні мережі як чинник віртуалізації культури. *Українська культура: перспективи євроінтеграції. Інноваційні процеси в сучасній культурі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 7–8 квіт. 2016 р. / КНУКиМ, к-ра комп'ютерних наук, к-ра культурології. У 2-х ч. Київ : КНУКиМ, 2016. Ч. 2. С. 172–174.

43. Трач Ю. В. Культура і глобалізація: суперечності розвитку. *20 років незалежності України: здобутки, втрати і стратегії майбутнього* : матеріали XI наук.-практ. конф., м. Київ, 19 трав. 2011 р. Київ : Нац. академія управління, 2011. С. 154–156.

44. Трач Ю. В. Культура та інформаційні технології: до питання культурологічної рефлексії. *Другі наукові читання, присвячені пам'яті доктора іст.наук., професора О. І. Пупра* : матеріали Всеукр. наук.-теор. конф. м. Київ, 20 листоп. 2016 р. Київ : НАКККиМ, 2017. С. 167–169.

45. Трач Ю. В. Медіарт як вид сучасного мистецтва. *Національні культури в глобалізованому світі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 6–7 квіт. 2017 р. Київ : КНУКиМ, 2017. С. 344–347.

46. Трач Ю. В. Мережеве суспільство в контексті сучасних соціальних трансформацій. *Економіко–культурологічне позиціонування України в*

світовому глобалізованому просторі : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15–19 лют. 2016 р. / Київський національний університет культури і мистецтв; Академічне товариство ім. М. Балудянського, Інститут економіки та управління у нафтогазовому комплексі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Донецький державний університет управління. Київ, 2016. С. 469–472.

47. Трач Ю. В. Наукові і науково-технічні революції сучасності: перспективи культурологічних досліджень. *Стратегії розвитку інформаційного, культурно-освітнього та економічного простору України* : зб. тез доповідей Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 20–21 трав. 2014 р. Київ : КНУКіМ, 2014. С. 169–172.

48. Трач Ю. В. Новітні технології у сучасному мистецтві. *Сценічне мистецтво: творчі надбання та інноваційні процеси* : матеріали II Всеукр. наук. конф, проф.-викл. складу, докторантів, аспірантів та магістрантів, м. Київ, 23 квіт. 2020 р. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2020. С. 14–19.

49. Трач Ю. В. Перспективи розвитку віртуальних технологій. *Креативні технології, підприємство і менеджмент в організації соціокультурної сфери XXI ст.* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25–26 трав. 2017 р. Київ, 2017. С. 119–120.

50. Трач Ю. В. Потреба гуманітарного осмислення досягнень у сфері ІКТ. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : матеріали III Міжнар. наук. конф., м. Київ, 14–16 трав. 2020 р. Київ, 2020. С. 19–20.

51. Трач Ю. В. Правове регулювання віртуального простору. *Становлення сучасного українського суспільства: політичні, управлінські, економічні та правові аспекти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. викладачів і аспірантів, м. Київ, 27 берез. 2015 р. / КНУКіМ, юридич. фак-т. Київ, 2015. С. 230–232.

52. Трач Ю. В. Проблеми віртуалізації повсякденних культурних практик. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та праві* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 18–19 квіт. 2019 р. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2019. Ч. 2. С. 181–183.

53. Трач Ю. В. Роль Інтернет у глобалізації культури. *Українська культура: виклики сьогодення: X Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 31 трав. – 01 черв. 2012 р. / Український центр культурних досліджень. Київ, 2012. С. 257–259.

54. Трач Ю. В. Роль інформації в процесі трансформації сучасної культури. *Українські культурні індустрії: стан, проблеми, перспективи* : тези доп. Всеукр. наук.-теор. конф., м. Київ, 30 трав. 2008 р. / КНУКіМ. Київ, 2008. С. 35–36.

55. Трач Ю. В. Роль сучасних технологій у трансформації культури. *Сучасна бібліотека в інформаційному освітньому просторі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 17–18 берез. 2011 р. Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. С. 48–60.

56. Трач Ю. В. Соціокультурний контекст взаємодії високих технологій і суспільства. *Особа, суспільство, держава: розуміння свободи та відповідальності* : матеріали XII наук.-практ. конф., м. Київ, 17 трав. 2012 р. / Нац. академія управління. Київ, 2012. С. 63–65.

57. Трач Ю. В. Сутність глобалізаційних процесів у сучасній культурі. *Людина і соціум в умовах глобальної кризи: погляд крізь призму суспільствознавства та богослов'я* : тези доп. IX наук.-практ. конф., м. Київ, 21 трав. 2009 р. / Нац. академія управління; Центр перспект. соц. досліджень М-ва праці та соц. політики України та НАН України. Київ, 2010. С. 79–81.

58. Трач Ю. В. Тенденції цифровізації у сфері туризму. *Мистецтвознавчі та культурологічні дослідження: історія, теорія, практика* : матеріали круглого столу в межах Всеукр. наук.-практ. конф. «Філософія тексту в сучасній культурі», м. Київ, 29 берез. 2019 р. Київ : КНУКіМ, 2019. С. 27–30.

59. Трач Ю. В. Техногенність як одна з ознак розвитку сучасного суспільства. *Культурологічний дискурс сучасного світу: від національної ідеї до глобалізаційної цивілізації*. V Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. м. Київ, 1–2 черв. 2007 р. / Укр. Центр культурн. досліджень. URL : http://www.culturalstudies.in.ua/sekcija_s_s2_9.php.

60. Трач Ю. В. Трансформація культурного середовища в сучасних умовах інформаційного суспільства. *Особистість, суспільство, політика* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., Україна, м. Київ, 15–16 лют. 2016 р. / Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie (Polska). Люблін, 2016. Ч. 2. С. 110–112.

61. Трач Ю. В. Цифровізація і цифрова культура: перспективні напрями вивчення. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та праві* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 22–23 квіт. 2020 р. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2020. С. 277–280.

Праці, що додатково висвітлюють зміст дисертації

Розділи колективних монографій

62. Трач Ю. В. Віртуалізація культурного середовища. *Культурно-дозвілєва діяльність у сучасному світі* : кол. монографія. Київ : Вид-во Ліра-К, 2017. С. 188–208.

63. Трач Ю. В. Інформаційно-комунікаційні технології у соціокультурному вимірі. *Соціокультурна динаміка українського суспільства* : кол. монографія / відп. ред. Ю. В. Трач. Київ : Київський національний університет культури і мистецтв, 2020. С. 9–30.

64. Trach Y. Information and communication technologies as a tool of socio-cultural transformation. *Social and cultural imperatives of the modern society development* : collective monograph / M. Poplavskyi, K. Kyrylenko, V. Pylypiv, etc. Lviv-Toruń : Liha-Pres. 2020. С. 47–62. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-204-6/47-62>.

Статті у наукових періодичних виданнях

65. Трач Ю. В. Культурологічний аспект розвитку інформаційних технологій у контексті глобалізації. *Концепт культури: теоретико-методологічні та прикладні аспекти* : зб. наук. пр. / Ін-т культурології НАМ України. Вип. 2. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2011. С. 91–108.
66. Трач Ю. В. VR-технології як метод і засіб навчання. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 3–4 (18–19). С. 309–322. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2017.3-4.3932>
67. Трач Ю. В. Інтернет як організаційно-технологічна основа становлення інформаційного суспільства. *Вісник Кн. палати*. 2007. № 4. С. 34–36.
68. Трач Ю. В. Інформаційне суспільство: генеза поняття та сутність. *Вісник Кн. палати*. 2007. № 1. С. 35–38.
69. Трач Ю. В. Інформаційний аспект європейських інтеграційних процесів. *Вісник КНУКіМ. Серія «Педагогіка»*. 2006. № 14. С. 197–203.
70. Трач Ю. В. Інформаційно-комунікаційні технології в контексті сучасного розвитку. *Нова пед. думка*. 2007. № 1. С. 32–35.
71. Трач Ю. В. Інформація та знання в процесі трансформації сучасної культури. *Вісник НАУ* : зб. наук. пр. 2010. № 1 (11). С. 144–148. (Серія «Філософія. Культурологія»). DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.11.8178>
72. Трач Ю. В. Культура та глобалізація: протиріччя розвитку. *Актуальні питання культурології* : альманах наук. т-ва «Афіна» к-ри культурології / Рівненс. держ. гуман. ун-т. 2009. Вип. 8. У 2-х т. Т. 1. С. 11–14.
73. Трач Ю. В. Про актуальність перекладу й адаптації міжнародних ІТ-стандартів в Україні. *Цифрова платформа*. 2020. Т. 3. № 1. С. 87–94. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796x.3.1.2020.2061134>
74. Трач Ю. В. Сутність та особливості становлення техногенної цивілізації. *Вісник НАУ* : зб. наук. пр. 2011. Т. 14. № 2. С. 152–156. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.14.8802>
75. Трач Ю. В. Український досвід VR-реконструкції об'єктів історико-культурної спадщини. *Цифрова платформа*. 2020. Т. 3. № 2. С. 148–160. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796x.3.2.2020.220588>

АНОТАЦІЯ

Трач Ю. В. Цифрові технології у культурі сучасного суспільства: тенденції і перспективи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора культурології зі спеціальності 26.00.01 «Теорія та історія культури». – Київський національний університет культури і мистецтв, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2021.

У дисертації розглянуто науку, техніку і технології як рушійну силу соціокультурного поступу, провідні тенденції розвитку цифрових та інших технологій, перспективи імплементації штучного інтелекту в різні сфери життєдіяльності, розкрито особливості Інтернету речей як складної соціально-

технологічної системи, можливості застосування робототехніки в соціальній сфері, охарактеризовано трансформаційний потенціал NBIC-технологій. З'ясовано особливості використання технологій в соціокультурній діяльності (цифровізація у повсякденні, оцифрування матеріальної культурної спадщини, нові мистецькі практики на ґрунті досягнень науки і технологій). Наголошено на технологічних й антропогенних ризиках в цифрову епоху і системних проблемах (етичних й екзистенційних, кіберзлочинності тощо), на необхідності проектувати технології за гуманістичними принципами, а також виробити теоретико-методологічні засади їх впровадження у всі сфери життєдіяльності сучасного суспільства. Звернено увагу на потребу розробки теоретико-методологічних засад впровадження новітніх технологій, зважаючи на масштаби їх впливу і розповсюдження.

Ключові слова: цифрові технології, культура сучасного суспільства, мистецькі практики, цифровізація, оцифрування, цифрова епоха.

АННОТАЦИЯ

Трач Ю. В. Цифровые технологии в культуре современного общества: тенденции и перспективы. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора культурологии по специальности 26.00.01 «Теория и история культуры». – Киевский национальный университет культуры и искусств, Министерство образования и науки Украины, Киев, 2021.

В диссертации рассмотрены наука, техника и технологии как движущая сила социокультурного развития, ведущие тенденции развития цифровых и других технологий, перспективы имплементации искусственного интеллекта в различные сферы жизнедеятельности, раскрыты особенности Интернета вещей как сложной социально-технологической системы, возможности применения робототехники в социальной сфере, охарактеризован трансформационный потенциал NBIC-технологий. Выявлены особенности использования технологий в социокультурной деятельности (цифровизация в повседневной жизни, оцифровка материального культурного наследия, новые художественные практики на почве достижений науки и технологий). Отмечено технологические и антропогенные риски в цифровую эпоху и системные проблемы (этические и экзистенциальные, киберпреступность и т.п.), необходимость проектировать технологии по гуманистическим принципам, а также выработать теоретико-методологические основы их внедрения во все сферы жизнедеятельности современного общества. Обращено внимание на необходимость разработки теоретико-методологических основ внедрения новейших технологий, учитывая масштабы их влияния и распространения.

Ключевые слова: цифровые технологии, культура современного общества, художественные практики, цифровизация, оцифровка, цифровая эпоха.

SUMMARY

Trach Yu. V. Digital technologies in the culture of modern society: trends and prospects. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for the grant of degree of Doctor of Cultural specialty 26.00.01 “Theory and history of culture”. – Kyiv National University of Culture and Arts, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2021.

The dissertation reveals the peculiarities of the relationship of culture with technique and technology as the main factors of socio-cultural development. The essence of the accelerated technological progress of the end of the 20th – the beginning of the 21st century connected with transition to a new type of thinking and scientific knowledge which transforms a picture of the world of the subject of technological innovations and character of its activity has been found out. An attempt has been made to reveal the features of the development and dissemination of new technologies, attention is paid to the positive and negative aspects of their implementation. The state and prospects of implementation of artificial intelligence in various branches and spheres of life of society and the individual have been revealed, features of the Internet of things as difficult social and technological system and possibilities and prospects of application of robotics in social sphere have been found out, and the problems of development and transformation potential of NBIC-technologies have been investigated. The peculiarities of digitalization in the sphere of everyday life have been revealed, the possibilities of AI for the creation of works of art have been clarified, and the new artistic practices that arise at the intersection of art, science and technology have been characterized, and the world experience and problems of digitization of material cultural heritage have been analyzed. The tendencies, causes and consequences of the spread of cybercrime in the world have been analyzed, attention has been paid to the need to form a culture of cybersecurity, the essence of technological singularity and the threat of dehumanization of modern society under the influence of new technologies has been considered.

It is concluded that technology is one of the phenomena of culture; they are rooted in social life, in the socio-cultural context of the era, link culture and nature. Socio-cultural potential of technologies, including digital, is primarily the introduction of technical and technological innovations in the cultural and artistic sphere. Digital technologies have not only become organic in human life, they form a new cultural experience and radically change its behavioral and cultural preferences, so today we can confidently talk about digital culture and the digital society in general. Thanks to digitalization, modern means of communication and the absence of language barriers, the introduction of translation services is globalizing access to world cultural heritage.

It is emphasized that digital technologies are not just tools, but new thinking, new solutions, products and embodied ideas. At the same time, they inevitably actualize numerous risks, threats and challenges, including: anthropological (“expansion” of man); production and ecological (security of technology implementation); social and economic (labor market transformation); political (competition between countries); transboundary (person’s dependence, company,

country on the choice of others); socio-cultural (deformation of moral and spiritual values, traditional cultural principles and forms of communication, imbalance of usual intercultural relations) etc.. To solve these problems and minimize their negative consequences, it is necessary to use technology, responsibly and effectively manage it, control their implementation, adhering to universal social values and human needs. In fact, it is a humanizing technologies and their adaptation to the daily life of users. Technology developers must anticipate their negative consequences; take responsibility for their use, as well as for ignoring social guidelines. Adherence to humanistic principles in the development and design of technologies does not involve any contradictions in the interests of users, instead, provides empathy, individuality and creativity.

Emphasis is placed on the unpredictability of modern technological development, respectively, the inability to predict the scale of social and cultural changes. This convinces us how relevant it is today to deeply and comprehensively study the positive and negative effects of the introduction of new technologies. In the future, their spread on a global scale will lead to even deeper qualitative changes in the socio-political and socio-humanitarian spheres will form a fundamentally new ethics of relations. This obliges the humanities to develop theoretical and methodological foundations for the introduction of new technologies, given the scale of their impact on all spheres in modern society: economics and politics, education and art, communication and the environment, health and education, etc. An objective assessment of this impact necessitates a rethinking of the way in which a person subordinates and will continue to subordinate the consequences of technical and technological development.

Keywords: digital technologies, culture of modern society, artistic practices, digitization, digitizing, digital age.

Підписано до друку 27.08.2021 р. Формат 60х84¹/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 1,7.
Обл.-вид. арк. 1,86. Наклад 100. Зам. 79.

Поліграфічний центр АТ «ПТІ «Київоргбуд».
01010, Україна, Київ, вул. Михайла Омеляновича-Павленка, 4/6,
тел. +380 44 280 91 13